

INTRODUCCIÓ A LA POESIA DEL JOSEP Mª MARLÈS

Bona tarda, amics i amigues que sou de Bonastre o que no ho sou però igualment estimeu aquest poble. En llegir la convocatòria del Josep Sicart a participar en aquestes jornades culturals, jo vaig pensar que podria parlar de la poesia del meu amic, el poeta Josep Mª Marlès, perquè tinc tots els seus llibres i els textos mecanografiats de les seves traduccions dedicats amb afecte i perquè amb ell havíem estat parlant llargues hores sobre poesia. Per cert, en obrir un dels seus llibres vaig trobar aquest programa d'un recital que li vaig dedicar aquí, a la Biblioteca del Centre Parroquial, ara fa més de trenta anys. Ja ni ho recordava.

El que no sabia era que el Joan Vilaseca havia publicat aquest llibre sobre el Marlès, Quan va néixer el primer estel, (1) amb un títol ben bonic. És el segon vers del primer poema de la primera edició de Records i pressentiments. (Dic primera edició perquè la segona edició diu "brillava" el primer estel, però no siguem perepunyetes perquè els estels, com explicaré, és un motiu important de la poesia del Marlès i aquesta estrofa és la que va posar el Martí al recordatori de la seva esposa, la Maria Teresa, filla del poeta.) Del Joan havia llegit el bonic text del suposat testament del Marlès, que crec que és el més interessant que ha escrit sobre ell, però desconeixia el llibre. Me n'assabentà el Josep Sicart que me l'ha deixat i així he pogut seguir la seva trajectòria literària que ell explica, en la primera part del llibre, al crític Albert Manent. Aquestes incompletes memòries del Marlès és l'única part de la qual m'he servit per a la xerrada. De la segona, l'escrita pel Joan, n'he prescindit per tal que no interfereixi en el què us explicaré.

Dividiré la meua xerrada-recital, i aquí agraeixo la col·laboració de la Montserrat i el Jaume, en quatre parts. En la primera, parlaré de les influències literàries que ha rebut el Marlès i de les persones, principalment poetes, que l'han acompanyat o guiat en la seva trajectòria.

En la segona, destacaré el perfeccionisme del nostre poeta, que mai deixava un text per definitiu, sempre el polia, com bon esporgador que també era.

En la tercera, la més llarga, faré un recorregut pels seus llibres de creació pròpia i les seves traduccions.

I, si em queda temps, en la quarta, resumiré els grans temes de la seva poesia: l'amor, la mort, la natura –centrada, esclar, en el paisatge de Bonastre,- i Déu.

Acabaré amb unes conclusions.

I

Una primera constatació, al endinsar-nos en la poesia del Marlès, és l'amplíssim ventall de lectures que demostra haver assimilat. Des de petit, en els llibres del seu pare, pogué llegir Verdager, Guimerà, Gassol... Més tard, conegué altres autors que l'animaren a

escriure poesia èpica. A més de Verdaguer, anomena Sagarra, Mistral, Virgili... I, en les seves memòries, li explica a l'Albert Manent la fascinació que li causà la lectura del llibre de son pare, Marià Manent, L'Aire daurat (1928). El Marlès diu que aquest llibre li donà a conèixer "la moderna poesia catalana". Bé, no dubto que li agradés molt el llibre però, tant pel subtítol que porta: Interpretacions de la poesia xinesa, com pel seu contingut, crec que era molt diferent de la poesia que es publicava llavors. En aquest sentit, poetes que també admira com Tomàs Garcès, J. Sebastià Pons o Joan Teixidor serien més significatius. Potser aquí també hi trobaríem l'intent de *captatio benevolentiae* de l'historiador que el podria ajudar a donar a conèixer la seva obra.

Pels epígrafs que encapçalen les seves poesies deduïm que coneix bé l'obra de Dant, Petrarca, Leopardi, Quasimodo i altres poetes de la literatura italiana.

El seu propòsit de traduir Tíbul i Properci, les seves referències a Horaci i Virgili i la seva traducció de Prudenci demostren també el seu domini dels clàssics llatins que, per les lliçons del Dr. Llovera, també s'extenia als grecs, com Homer. La seva lliçó magistral de mètrica, de la qual parlarem, demostra el seu absolut coneixement de la literatura greco-llatina. Tant domina el llatí que ens diu, per exemple, que resava amb la versió llatina dels salms i no cal dir que coneixia molt bé la Bíblia.

El seu interès s'extén a altres literatures, com la oriental (Li-Po, Tagore...) (Bé, de Tagore no en parla però la seva influència es deixa sentir), la francesa i l'alemanya, de la què sempre li va fascinar Hölderlin. ¿Com va aprendre alemany? No ho sé, només ens diu que a l'any 1982 va aprofundir en aquesta llengua per a traduir-lo. En la seva obra només esmenta, de passada Rubén Darío i Miguel Hernández però jo diria que també coneix bastant bé altres poetes castellans. Sens dubte, un repàs de la seva biblioteca, dipositada, i encara empaquetada, a la del Seminari de Tarragona, ens ajudaria a esbrinar la seva cultura literària.

En resum, quan comença a escriure poesia, als començaments dels anys trenta, ho fa amb un bon bagatge poètic.

Tant o més important que els llibres llegits fou el contacte amb una llarga munió de poetes i professors que va anar coneixent i que es convertiren en els seus amics i, de vegades, en orientadors de la seva trajectòria poètica.

Al afiliar-se, el 1932, a la Federació de Joves Cristians de Catalunya, allí conegué el Dr. **Anton Ventura** que, a més d'ensenyar-li llatí, li donà a conèixer el poeta **Bernat Saló** amb qui mantingué una bona amistat. La seva prematura mort, als 21, el 1939, el commogué profundament.

El Bernat Saló li feu conèixer en **Manuel Bertran i Oriola**. I aquest li presentà a d'altres dos poetes: el Sebastià Sánchez-Juan i , més tard, el Josep Ros i Artigues. Des de llavors, l'amistat i la guia de Bertran i Oriola, de Sánchez-Juan i de Ros i Artigues serà una constant a la seva vida.

Del primer explica que sovint l'anava a veure, als vespres, amb en Saló i diu que fóren els anys més feliços de la seva joventut. En Bertran li gestionà la publicació de Mites però no ho aconseguí. En temps de persecució, un dia fins i tot va dormir a casa seva. I, després del parèntesi creatiu, quan el 1966 el Marlès es va reconciliar amb la poesia, quan viatjava a Barcelona per les gestions de la cooperativa agrícola, abans d'agafar el tren a les set, anava a casa seva i a del Sánchez-Juan. Bertran era un poeta notable de temàtica sobretot religiosa que, entre d'altres llibres, publicà La Ciutat de Déu, la qual va guanyar el premi Ciutat de Barcelona (2) de l'any 1955.

Com he dit, un dia el Bertran i Oriola va presentar el Marlès al **Sebastià Sánchez-Juan**. Sánchez-Juan ja tenia un pes important en el món literari. Després de participar en els moviments avantguardistes amb el Segon manifest futurista català i Fluid, la seva obra evolucionà cap a una poesia més formal i neosimbolista. El Marlès el va conèixer quan estava a punt de publicar Poemes de promès. Des de llavors, l'anà visitant, primer a la seva casa d'Horta i després, més sovint, a l'Institut d'Estudis Catalans on treballava. L'any 39, pocs dies abans de l'entrada de les tropes franquistes a Barcelona publicà una antologia de la seva obra en català, Prismes, i l'any 40 un llibre infame en castellà, Régimen, que li lliurà al Marlès tot dient-li que ja n'estava de tornada. El llibre és una exaltació del franquisme però que els mateixos ideòlegs de Madrid consideraren de nul valor literari. (3) Abans de tornar a publicar en català, Sánchez-Juan publicà dos o tres llibres més en castellà i exercí com a funcionari de censura.

No és estrany, doncs, que la majoria d'intel·lectuals catalans el deixessin de banda. Però el Marlès el convertí en el seu principal conseller en qüestions de poesia i Sánchez-Juan l'assessorà constantment, tant en les visites a casa seva com, estant a Bonastre, per carta.

El seu llegat, el Sánchez-Juan el diposità a la Biblioteca d'Humanitats de la Universitat Autònoma i allí guarden 33 cartes seves dirigides al Marlès, algunes de molt llargues, que jo vaig anar a consultar. (4)

Excepte una de curta i curiosa de l'any 43 en la qual li aconsella que, per curar el reuma, es prengui "un gra d'all trinxat i empassat amb aigua en dejú", la resta de correspondència va del novembre del 68 a l'agost del 74.

En carta del 18-11-69, al·ludeix al "bell nom que porteu i el vostre poble (bon astre). Així és la vostra poesia.

M'ha agradat molt la nova versió de Records i pressentiments i no cal dir com m'ha commogut la dedicatòria, que d'altra banda i per bé vostre, no voldria veure impresa." Naturalment, el Marlès no li va fer cas.

De vegades li explica anècdotes que estima divertides com quan "una vegada va dir algú a en Carner: "No ho entenc, això que heu posat aquí" I el poeta va contestar: (així m'ho van dir): "Oh, jo tampoc! Però fa bonic, oi?" (19-8-69).

Sovint hi trobem enlluernadores reflexions sobre poesia com aquesta:

"Una cosa ben a consciència us puc dir: Que és que, com més al·lògica (no il·lògica) sigui l'expressió, és més poesia. Recordeu: l'art és esquizoide, és el llenguatge de l'emoció" (30-5-70).

O bé:

"El vers greco·llatí té l'inconvenient de lligar massa el poeta que, abans que tot, vol fer lírica pura." (26-8-70)

Us he de dir que aquesta qualitat al·lògica de la poesia és la que sovint trobo a faltar en la poesia de guerra i de postguerra del Marlès i que, com veurem, algun crític de les seves versions en metres greco·llatins l'han titllat de ser massa estricte en el seguiment d'aquests esquemes mètrics.

D'altra banda, li reconeix la seva saviesa en aquest camp i li diu:

"Vos sou l'únic amb qui puc parlar de ritmes, melodia i harmonia en el vers. No sé si hi ha algú altre (que)(...) m'entendria, però em fa l'efecte que no." (30-8-71)

I una altra floreta li ofereix quan comenta les seves traduccions d'alguns poemes de diferents literatures anteriors a les de Hölderlin i Prudenci: "Dels poemes estrangers, us diré que m'agrada més le vostra versió."

El noranta per cent del text de les cartes són comentaris als poemes que el Marlès li va enviant i que ell li aconsella corregir en alguns punts. Sobre això, per exemple, diu:

"Celebraré que hagi trobat encertades les correccions que us proposo, però si en algun cas trobeu millor la solució antiga o una altra -ja ho sabeu- decidiu vos." (16-4-70)

En efecte, moltes vegades no troba bé la solució del Sánchez-Juan i n'adopta una altra que el seu amic celebra.

En conjunt, es desprèn un aire de profunda amicitat i un gran respecte mutu. Al Sánchez-Juan aquesta relació també li alleugereix la seva soledat. En la darrera carta que li escriu, el 5-8-74, li diu: "Considerem aquesta carta com una expansió d'un mig anacoreta que troba tan poques persones amb qui parlar". I es despedeix: "Us abraça de cor" S.S.J.

El Sànchez-Juan, a l'Institut d'Estudis Catalans, li presentà el gran professor i crític literari **Manuel de Montoliu**,⁽⁵⁾ qui, com direm, es feu ressò d'un dels llibres del Marlès.

També li donà a conèixer el gran crític literari **Jaume Bofill i Ferro** ⁽⁶⁾ del qual jo tinc i he consultat moltes vegades la seva excel·lent antologia Cent anys de poesia catalana (1968).

Mort el Sànchez-Juan el 74, el Marlès frequentà sovint l'amistat i el consell d'un altre poeta que li havia presentat el Bertran i Oriola, el **Josep Ros i Artigues**. ⁽⁷⁾

Una altra branca de relacions literàries que, en els anys trenta, alimentà la creació del Marlès fou la tertúlia literària de **Can Vilaró**.

Ens explica l'Albert Manent ⁽⁸⁾ que Ramon Vilaró i Guillemí (Barcelona 1876-1938) era un "fadrí de calba trista, amb un aire una mica clerical", que portava ulleres i corbata virolada. Tenia una botiga d'ombrel·les, monedes i ventalls al carrer Ferran.

"Des dels voltants del 1920 a la botiga de Vilaró els dissabtes (no festius) de sis a nou del vespre hi bullia una bigarrada penya d'escriptors i artistes que en gran part representaven els ideals del Modernisme i de la Renaixença, tot i que també hi assistien alguns noucentistes com el J. M. López Picó. Roig i Llop diu que: "Podem dir que la penya d'en Vilaró era una mena de port de consols, desfogaments i esperances dels nostres artistes, amb aigües agitades."

És una llàstima que aquestes truncades memòries del Marlès no arribessin a mans de l'Albert Manent ja que, sens dubte, l'hagués afegit a la quarantena d'escriptors que assistien a la tertúlia que cita en el seu article. El seu amfitrió la considerava tan important que deia: "Els que no són del cenacle no compten".

Diu el Marlès: "En Saló també em va presentar a la tertúlia de Can Vilaró. Ens hi reuníem un dia a la setmana. Ell i jo hi assistíem assíduament, també en **Plàcid Vidal**, molt amic dels joves (en la seva obra biogràfica El convencionalisme de la vida ⁽⁹⁾ em recorda junt amb altres amics, malgrat no haver-nos vist més ni comunicat des d'aquell temps d'abans de la guerra.") (E., p.28)

He consultat aquesta obra on explica que "Ramon Vilaró preparava, com cada any, a la seva botiga, la festa del Ventall del Poeta, i em digué que aquella no se celebraria sense que jo li escrivís uns versos en un d'aquells objectes d'art i de gràcia destinats a vendre's a benefici de l'Asil-Empar de Santa Llúcia" (p. 259) D'altres vegades aquests ventalls eren en benefici d'exiliats i de presos polítics.

Tota la vida intel·lectual de Barcelona surt reflectida en aquest llibre on descriu les diferents tertúlies literàries que hi havia ⁽¹⁰⁾ i, parlant d'una d'elles és quan diu: "Anaven desertant de la tertúlia alguns individus de trenta a trenta-cinc anys d'edat i s'hi incorporaven certs elements de la primera joventut. Entre aquests darrerament indicats cal esmentar els següents escriptors: Josep Mª Boix i Selva, Manuel Serrat i Puig, Francesc Forner, Josep Maria Marlès, Jaume Terrades, Bernat Saló i Ramon Bech." No explica res més d'ells. (p. 322)

El problema és que estava parlant de la tertúlia de l'Hostal del Sol. Crec que hi ha hagut un *lapsus calami* i aquests eren tertulians de can Vilaró.

Plàcid Vidal fou un poeta, novel·lista i cronista que retratà la vida bohèmia modernista de Barcelona. Diu el Marlès que l'aconsellava d'escriure en vers lliure, en contraposició dels consells del Dr. Llovera i del Dr. Vidal.

Entre els assistents, el Marlès també cita el novel·lista i autor teatral Ramon Vinyes, de qui parla amb admiració el García Màrquez ("el sabio catalán") i "més tard s'hi afegí en **Ramon Bech**, amb constant assistència.

El Marlès mantindrà una estreta relació amb Ramon Bech de qui rebrà els seus llibres i elogiosos comentaris a les seves publicacions del 76 i del 79.

Un dia el Vilaró li proporcionà un encontre amb un mite de la literatura catalana. Diu que "ens acompanyà a en Saló, a Bech i a mi a fer una visita a **Apel·les Mestres**, al passatge Permanyer, que tenia ganes de conèixer els joves poetes. Ell havia perdut la vista gairebé del tot. Parlàrem i li llegírem alguns poemes nostres. Va quedar molt agraït i satisfet." (E. p. 28)

A la fi, considerant que li aportava poca cosa, deixà d'assistir a la tertúlia de Can Vilaró, un home tan popular que al seu enterrament congregà una munió de persones.

II

Passant a la segona part i centrant-nos en la seva obra, comencem dient que un dels trets més característics de la poesia de Josep Mª Marlès és el seu altíssim grau d'exigència amb si mateix. És un home que, com ens explica en les seves memòries, va eliminar les primeres temptatives poètiques que va fer ja als setze anys i els citats intents de poesia èpica que va intentar als divuit. ⁽¹¹⁾

Pel que fa a la seva obra publicada, mai es donà per satisfet i l'anà polint a la recerca de la perfecció somiada.

Ens diu: “Jo repassava i feia esmena dels meus versos. La meva obra és molt treballada, no crec en l’espontaneïtat.”

A l’hora de revisar els seus llibres per a publicar-los, explica:

“Del primer vaig suprimir 5 poemes, del segon 9, del tercer, que en tenia més de 30, n’hi deixava 24.” (E., p. 31)

Els poemes de la primera edició de Records i pressentiments suprimits i que, per tant, no figuren en la segona edició són:” Madrigal” (p.33), “Nocturn” (p. 39), “Desil·lusió” (p.43), “Flor de camí”, p.51, i el “Sonet” (A la senyoreta M.), els cinc són poemes amorosos. Crec que van ser més els escrúpols morals més que els literaris els que van fer que eliminés aquests poemes. Vegem el més breu, “Flor de camí”, adreçat a una misteriosa N., que fa:

FLOR DE CAMÍ

*No diré que ets una rosa
sinó una flor de camí,
amb el teu riure d’alosa
el meu cor em vas ferir,
la nit en tos ulls reposa
i en ton cabell de setí,
ton llavi és poncella closa...
Però... no em vaig atrevir.* (RP, p. 51)

Per veure el procés de poda, de poliment dels seus poemes, sortosament dispo de una versió corregida de R P que em dedicà el Josep M^a pel Nadal de 1967 i que, per tant, suposa una etapa intermitja entre les dues edicions, la del 35 i la del 79. En ella, només el “Sonet” apareix tatxat, els altres quatre corregits.

Vegem com retoca els que van quedar. Fa la primera edició del poema “**Record de Vespella**”:

*Deixant enrera els pins de llargarudes soques,
com Pan en altre temps muntant per entre roques,
abandonant camins, seguint aspres dreces
vaig veure en llunyania tres noies rialleres
quan ja de molt a prop fruïa la blavor...
el pas vaig aturar davant la visió.*

*Les contemplava lluny per no esfumar l'encís:
tot era blau, quiet, ... semblava que dormís
amb un respir pausat el cor de la Natura;
el sol era brillant, la llum daurada i pura,
pel cel enjogassat passava l'oratjol
com el ressò llunyà d'un cant de flabiol.
Eren menudes flors que viuen en l'oblit
de la muntanya abrupta que esguarda l'infinit,
tal vegada germanes dels diminuts estels
que envegen esbrinar els ignorats anhels...*

*Potser de retrobar-les no les coneixeria
però en el fons del cor revisc aquell moment
subtil i esfumadís, boirós de melangia
i quan l'immens espai s'entela en agonia
i miro el sol ponent,
a dins la vermellor, de porpra aureolades
com nimfes les albiro dansat agermanades.*

Si llegim la versió corregida del 67, veiem que comença:

*Deixant enrera els pins de llargarudes soques,
com un heroi d'antany pujant per entre roques,
abandonant camins, seguint aspres dreces*

*s'hem (sic) van posar a l'albir les driades lleugeres
(...)*

I condensa els darrers onze versos en aquests sis:

*Quan declinava el jorn, de porpra aureolades
les veia encara enllà jugant per les marjades ...
Si avui les retrobés no les coneixeria
però revisc l'instant velat de melangia
i amb l'auri guspireig recordo aquell moment
omplint la vermellor jocunda de ponent. (RP, p. 15-16)*

I en la definitiva, del 79, els vint-i-tres versos inicials s'han reduït a aquests dotze:

*Deixant enrera els pins de llargarudes soques,
com un heroi llunyà pujant per entre roques,
desatenent camins, improvisant dreceres
se'm van posà' a l'esguard les driades lleugeres
quan ja de molt a prop fruïa la blavor
el pas vaig aturar davant la visió.*

*Les contemplava abstret. Passava ja migdia,
i, sota el sol brillant, l'oliverar floria.
Un dolç encantament omplia el bell parage,
només, enjogassat i amb un deler salvatge
pel cel, esquitlladís, fluïa l'oratjol
com el ressò morent d'un ris de flabiol. (I, p. 30) ⁽¹²⁾*

Vegem un segon exemple, **Nocturn a la Verge del Roser**:

Fa la primera edició del 35:

NOCTURN A LA VERGE DEL ROSER (I)

*Tot el cel és un altar
curullat de roses blanques:
sembla l'altar del Roser,
ara que el Roser s'atansa;
la boira és l'encens suau,
llàntia la lluna clara.*

*Doneu-me, Verge, una flor,
una flor blanca i gemada
del vostre blavós jardí,
d'on fan més dolça la flaire,
perquè les del meu roser
tenen punxes amagades
i havent-les tot just collit
es marceixen i es desmaïen.*

*Es el cel el vostre altar
curullat de roses blanques.* (RP, pp. 25-26)

Fa la versió corregida del 67:

NOCTURN A LA VERGE DEL ROSER (II)

*El cel és tot un jardí
curullat de roses blanques;
són roses d'olor suau
i no punxen com les altres:
el qui n'aspira el perfum
sempre més el porta a l'ànima.*

*Si cada anhel que floreix
rastreja desconfiança
i tinc el cor decebut
I la pensa contristada,
Mare de Déu del Roser,
en aquesta nit tan clara
pressento la vostra pau
que brolla de l'estelada.*

*Al firmament hi ha un jardí
curullat de roses blanques.* (RP, corregit manualment, p. 24)

I, com veureu, la versió definitiva modifica substancialment la segona part del poema que fa:

(...)
*Es migra el cor fatigós
i la pensa contristada,
i cada anhel que floreix
rastreja una malfiança.
Mare, però, del Roser,
amb el goig de la nit clara
pressentim la vostra llum
traspuant a l'estelada.*

Tot el cel és un jardí

curullat de roses blanques. (I,p. 34)

El mateix podríem fer amb altres poemes com “Afany” o “Elegia”, però, per no cansar-vos, passaré només al que s’anomena “**Visió**” . Em salto el text de la primera edició i us llegirem els del 67 i del 79 amb un repte: Vosaltres votareu la versió que us agrada més i, en conseqüència , la que hauria de ser la definitiva. Escolteu-ne una:

VISIÓ (III)

*Vagarós per les vies desertes
com la pàl·lida rosa t’he vist.
A l’espai no hi havia orenetes:
desolat era el cel, l’aire gris.*

*Jo cercava la teva mirada
però més l’apartaves de mi.
Adés tènuament dibuixaves
al teu llavi, migrat, un somrís.*

*El meu front era gràvid de cendra,
de l’angioxa, sagnant el meu pit.
A flor d’ulls una llàgrima tèbia
tremolava del fred del matí. (I, 37-38)*

I aquesta altra:

VISIÓ (II)

*Vagarós per les rues desertes
com la pàl·lida rosa t’he vist
a l’espai no hi havia orenetes
i desert era el cel, l’aire gris.*

*Als meus ulls una llàgrima tèbia
tremolosa del fred del matí;
el meu front era gràvid de cendra
i d’angoixa sagnant el meu pit.*

*Jo cercava la teva mirada
però més l'allunyaves de mi
amb la pàl·lida rosa a la galta
i al teu llavi, migrat, un somrís.* (RP, corregit manualment, p. 30)

¿Què, quina us ha agradat més, la primera o la segona? Vots per la primera. (...) Vots per la segona (...) (El que diré aquí depen de la votació. Per ex. a) Com veieu la cosa està igualada,...b) Doncs ho heu encertat, la versió definitiva és la primera, c) Doncs us heu equivocat, la versió del 79 era la primera...) A mi, sincerament, m'agraden les dues. I aquí entra la destresa del podador. També, de vegades, es pot passar podant. I recordo el famós vers d'un altre poeta que feia el mateix que el Marlès, el Juan Ramon Jiménez:

No le toques ya más, que así es la rosa!

Per veure el paper que pogué jugar Sànchez-Juan en la correcció definitiva, vegem què li diu sobre la darrera estrofa del poema "Estels", en carta del 26-8-70:

"Celebro la vostra activitat renovadora i hi estic d'acord amb quasi tot. Sobretot la darrera estrofa dels "Estels", tal com queda ara guanya un 500 per 100. Sembla mentida! Diu el mateix, però fa un efecte més colpidor anticipant el vocatiu, que és imatgeria i que jo puntuaria així:

*Flors del roser del firmament (o cel frement)
gemmes d'amor i melangia,
el cor és presa del turment
quan ressorgiu en morir el dia."*

Efectivament, és molt millor que la primera versió del 35, que feia:

*El meu cor guarda el viu turment
fill de la vostra poesia:
flors del roser del firmament
que us heu desclòs en morir el dia.*

I ho deixem estar però podríem veure altres exemples dels poemes de Meditacions o de les versions de Hölderlin de les quals m'en lliurà tres successivament modificades.

III

Passem a la tercera part d'aquest apropament a la poesia del Marlès fent un recorregut pels seus llibres. (12) El primer, com hem dit, és **Records i pressentiments**.

El seu amic poeta, Bernat Mª Saló, un dels tertulians de Can Vilaró, li escriu un pròleg en vers que és interessant perquè, al pas que el saluda desitjant-li continuïtat, defineix els temes dels seus poemes en uns termes que ens recorden la tercera rima de Bécquer (13):

*És l'urna d'uns instants
perduts en l'infinit,
moments de joia escassos
dels quals sents enyorança,
ponents del cor, sagnants,
dardells ferint el pit,*

I més endavant insinua la naturalesa amorosa d'aquestes ferides quan afegeix:

*Il·lusions malmeses
que no cobreix l'oblit,
fugides de l'Amor
que del teu pas s'oculta,
empíriques deeses
que fiblen l'esperit (...)*

Moltes són les diferències entre la primera i la segona edició de RP. A més de les radicals dissemblances en el text dels poemes salvats i l'eliminació de cinc poemes amorosos, que ja hem vist, en la segona hi figuren uns aclariments del Marlès i, a més de diferents dedicatòries en la majoria de poesies, una àmplia endreça a Sánchez-Juan, que no va poder veure perquè va morir el 74, i un nou poema titulat "Ocell ferit", que així es defineix el poeta:

*Sóc un ocell ferit, en vol inútil
sobre un mar tenebrós i sense ribes,
cercant aquella platja assolellada
olorosa de nards, rica en palmeres. (I,39)*

Hi figuren llargs poemes en metres clàssics, com "Vestigis del passat", dedicat a les "despulses d'èpoques mortes" que l'arada treu de la terra, però també en tenim de condensats que mostren el seu desassossec, com aquest:

DEFALLIMENT

*Afeixugat d'una fal·lera estranya,
El pensament es cansa de volar.
El cor em diu: "demà!"
Però cada vegada el cor m'enganya. (I, p. 33)*

Que , a mi, em recorda aquell sonet de Lope de Vega que acaba:
*Mañana le abriremos respondía
para lo mismo responder mañana*

La part central del llibre està dedicat a una misteriosa Dèlia que no sabem qui és. Diu el seu fill que era molt reservat en aquestes coses , però constatem que l'inquietà profundament. Per poemes com "Visió" sembla tractar-se d'un amor no correspost o que ell no s'atreveix a donar el pas definitiu per conquerir-lo produïnt-li un gran neguit.

Deixant els llargs versos clàssics, en aquest alegre romanç li demana al mes de maig que li retorni l'alegria:

INVOCACIÓ AL MAIG

*Torna, mes de maig,
tremet d'alegria:
enjoia els conreus
verdejants de vinyes
i els marges antics,
on l'aire respira
olor de fonoll
i d'herba florida.*

*Vine, mes de maig.
Ja volen falcilles,
i arreu pel conreu
verdegen les vinyes.
El cor delerós
t'espera fa dies,
que està malferit
d'una angoixa viva:
els freds hivernencs
prou l'enmalaltiren
i el cant dels ocells*

el revifaria.

*Veuré els teus matins
daurant les espigues,
roselles com sang
a la tarda pia,
cirerers altius
on la llum es filtra
i la font silent
brollant nit i dia...*

*Torna, mes de maig!
Torna'm l'alegria!* (I, pp. 43-44)

El poema està dedicat a l'Apel·les Mestres, el gran poeta, dibuixant i músic, mort el 36, que, com hem dit, havia visitat a casa seva.

Cinc publicacions es feren ressò de RP. Jo vaig consultar-les en format paper, però també les podeu trobar, excepte la del Matí, en format digital, si cliqueu a ARCA.

La primera ressenya, que aparegué al **Correo Catalán** avui fa exactament 81 anys, ⁽¹⁴⁾ després de constatar amb ironia l'abundor de llibres de poesia que es publiquen, saluda “el nacimiento a la vida pública del joven poeta José María Marlés”; i subratlla la seva “cubierta de modesto sayal franciscano”, res xocant que ens fereixi la vista. “Y no obstante, esta vez, se os viene a las manos el libro de un poeta de veras” que diu no segueix les efímeres modes dels “ismos”.

“José María Marlés, por autodidactismo bien orientado, por lecturas de formación literaria bien dirigidas, que han beneficiado sus nativas cualidades, se presenta con modalidades clásicas.

Dos características de su espíritu son la nota lírica amorosa velada de castas pudibundeces y la nota elegíaca dada con todo el fervor de la juventud optimista y creyente.” I afegeix: “Buen instinto musical del idioma, versificación fácil y un vivo sentimiento de dignidad literaria son heraldos del joven poeta...”

A **La Publicitat**, el Joan Teixidor, parlant de “Llibres de versos” en fa la recenció més breu. Diu només:

“Josep Mª Marlès ha escrit uns versos Records i pressentiments, si més no ben fets. Alguns d'ells d'un marcat accent clàssic. El poeta sap el valor de les paraules i reix considerablement en alguns poemes.” (9-5-1935)

En la secció de “Les lletres” de **La Humanitat**, ⁽¹⁵⁾, el Plàcid Vidal comenta positivament el llibre del Marlès i més que “judicar el seu temperament” “o posar adjectius a la seva lírica” prefereix copiarla i ho fa amb el poema que hem llegit, “Defalliment”. Del grup “Estels” destaca “una bella “Elegia” adreçada a la “venerable Tarraco cenyida de fortes muralles” i ofereix un fragment de “Nocturn”. I de “Caliu i cendres” ens aporta la poesia dedicada “A la mort” que diu que li ha impressionat força. I conclou:

“O no hi entenem res o Josep Mª Marlès és tot un poeta.”

Manuel de Montoliu, en la pàgina del “Correu de les lletres” de **La Veu de Catalunya** ⁽¹⁶⁾, amb el títol de *Retorn al classicisme*, comenta el llibre del Marlès dient que apareix en un moment en què precisament l’Agustí Esclassans renuncia als seus ritmes de rel clàssica i es felicita de què hi hagi un poeta que, sense adscriure’s als moviments avantgardistes opti per aquesta via i diu: “Odes sàfiques, a la moda dels classicistes, poesies en alexandrins aparellats a la manera de dístics, epigrames, odes, elegies i madrigals, concebuts i executats segons normes de rigorosa tradició classicista desfilen en aquest llibre, renovellant-nos les impressions que en la nostra joventut ens desvetllava la lectura de les poesies de Costa i Llovera. Hem de congratular-nos de la fertilitat que demostra posseir la tradició clasicista a la literatura catalana.”

El Marlès, en les seves memòries, recorda amb tristesa que, quan anava a Tarragona, des de Bonastre, de vegades “veia a Manuel de Montoliu, apressat, cavilós, abstret a tot el que l’envoltava”, talment com si no hi hagués ningú al seu entorn.(...)

Un dia, però, el vaig aturar. El coneixia de quan anava a l’Institut d’Estudis Catalans a veure Sánchez-Juan. Però no recordava res. Foragitat de la Universitat, no pogué superar el trauma de la guerra i la posguerra. Vaig restar sorprès i adolorit.” Morí el 1961.

Al primer llibre, seguiren els reculls **Mites** i **Elegies**, 744 versos escrits entre 1933 i 1935 i publicats el 1979, amb la segona edició RP.

L’endrea al Dr. Josep Mª Llovera, que li havia descobert “la possibilitat d’enriquir les actuals formes poètiques amb aportacions mètriques gregues”.

A més de l’evocació d’algun mite com el de Hero i Leandre, hi trobem poemes amb feixucs versos clàssics com “Els vergerars” que comença amb aquest ritme anapèstic:

“*Alterosos penyals, emergint de la fosca dels segles (...)*”

O “Dubte”, dedicat a l’Agustí Esclassans a qui qualifica de “ritmòleg”. ⁽¹⁷⁾ En efecte, l’Esclassans arriba a fer-se pesat per la monòtona repetició de la mateixa seqüència fònica:

“*Damunt el domàs carmesí de la tarda vençuda*”

rodola el ressò dringador d'una pluja de perles" (...) (A.E. Segon llibre de ritmes)
El Marlès l'imita:

*contemplo l'albada, l'aurora, la tarda, el capvespre
i el blanc tremolor dels estels vetlladors del misteri* (I, p. 64)

D'aquest llibre, en el qual encara trobem l'inquietant presència de Dèlia, que potser, entre d'altres anhels insatisfets, fa que es consideri a sí mateix com un "Ícar derrotat" (I, p. 75), us llegirem els dos poemes més curts:

IMATGE DE LA VIDA

*Estèrils com el vent són els meus dies
fugitius com un xisclé d'oreneta.* (I, p. 67)

L'IMPOSSIBLE

*Foll del desig d'atènyer l'impossible,
he aixecat com un roure al cel els braços.
I, com l'arbre, jo sento, terra endintre,
les arrels cada dia més pregones.* (I., p. 74)

El tercer llibre, Elegies, poemes de 1934-35, l'encapçalen dos fragments del seu amic Bernat M. Saló, que reproduïx de memòria en homenatge al seu "enyorat amic", la prematura mort del qual conegué l'any 40.

El to elegíac, trist, predomina en la majoria de poemes del llibre. I aquesta angoixa arriba al seu cim en el poema "Malson":

MALSON

*Fins quan s'allargarà l'infaust neguit?
Uns voltors em segueixen implacables.*

*M'aclaparen l'angoixa i el dolor
d'un cel mancat d'estrelles I d'aurora.*

*Tots els camins s'esborren davant meu.
(La mort, la bona fada, em compta els dies.)* (I, p.102)

A més de reparèixer Dèlia en el primer poema, més tard compareix una altra misteriosa noia, Cíntia, nom que treu d'un vers del seu admirat Properci i de la què ja parlarem.

Els darrers poemes són més optimistas. Això és el que diu que espera:

*Oblidarem les tristes visions,
s'igualaran les valls i les muntanyes.
I el cor em revindrà dolç de cançons
com l'oratjol que fan sonor les canyes.* (I, p. 109)

El llibre **Poemes (1935-1966)** inclou tres reculls: Op.4. Silici (1935-1938), Op.5. Nostàlgies del retorn (1939-46) i Op. 6. Les veus del silenci (1947-1966)

Silici, que dedica al seu amic Bertran i Oriola i a la seva dona, recentment traspassats, té tres parts: *La primavera insòlita*, *Silici* i *La guerra*.

La primera és plena d'optimisme, crec que motivat principalment per haver trobat l'amor definitiu de la seva vida que dissipa antics desassossecs.

Hi trobem poemes curts, fins i tot d'un sol vers, com "Al·lucinació primaveral", que fa:

Les orenetes saben el teu nom (II, 27)

I alguns notables sonets, com aquest:

SONET ABRILENC ESCRIT A LA TARDOR

*La serenor que vessen els teus ulls,
em vetlla el son i m'aclareix la via.
Bo i redimit, el sofriment aculls
que tothora i pertot em perseguia.*

*Torno a l'alba primera, quan el món
creat de fresc brillava en juvenesa.
Tot és lleu. Cap neguit no em crema el front;
de cap follor no sento l'escomesa.*

*Per la tendresa del somriure teu
del meu redós fugia la tenebra
com dissipada per l'esguard de Déu.*

*És guarida la nafra i el verdanc,
el mal somni deixava la palpebra
i ha bategat la força de la sang.* (II, pp. 25-26)

La segona part, *Silici*, va encapçalada per una sèrie de cites bíbliques, la darrera del Salm 14,3, estremidora:

*S'han desviat, s'han pervertit els uns als altres,
ningú no fa el bé, ni un de sol.*

I és que entrem en un període difícil de la seva vida. Ell pertanyia a la Federació de Joves Cristians de Catalunya i el seu fitxer caigué en mans de la F.A.I. Això feu, diu, que el tinguessin fitxat “com element d’extrema dreta” i “diverses vegades van fer registres a casa i no m’hi trovaren.” En la darrera sí que hi era però, ajudat per sa mare, es pogué escapolar. “Sentint-me perseguit, procurava passar desapercebut”, diu. Els assassinats i la destrucció d’esglésies de la F.A.I. el desconsolen, com es reflecteix en el poema que dedica a **Mn. Melendres**, un altre nom important que cal afegir a la nòmina d’influències del Marlès, encara que ell puntualitza que ja emprava els metres clàssics abans que el canonge tarragoní. Mn. Melendres va ser el meu professor de literatura al Seminari de Tarragona. Era un home molt culte i divertit, que a més de molts llibres de delicada poesia lírica, escrigué la monumental epopeïa sobre l’Església, L’esposa de l’Anyell. Diu, el Marlès, en el poema:

Són derruïts malignament els seus altars.

La sang negreja pels carrers i pels camins.

Encolorit, ens fulminà l’Omnipotent:

la dura força del seu braç hem conegut. (II, p. 35)

El Marlès pertany a un important grup de poetes catòlics, de pensament conservador però catalanistes, el més important dels quals era el Josep Mª López Picó, que, com ell, pensaven: “Els que no som ni tan rojos ni tan negres ho tenim malament” (E, p. 32)

De vegades tendim a simplificar les coses, jo el primer, i veiem en els franquistes els dolents i en els republicans els bons, oblidant aquesta gent catalanista i de bona fe que diposità, al començament, moltes esperances en el canvi que havia de portar la guerra. Malauradament, les seves expectatives es van esvanir, sobretot en la qüestió de la llengua. Ho explica Joan de Déu Domènech en el *Pròleg* al Dietari ⁽¹⁸⁾ de López-Picó, poeta que el Marlès va conèixer i l’actitud del qual està en total sintonia amb el que expressa Marlès en la poesia d’aquella època:

Un dels aspectes més suggerents del *Dietari* són les reflexions sobre el franquisme. Diverses vegades, durant la guerra civil, López Picó fa servir el terme “suïcidi de Catalunya” (un llarg suïcidi, consumat entre el 6 d’octubre de 1934 i el 19 de juliol de 1936). Amb aquest plantejament creu que després del daltabaix cal una expiació col·lectiva de la culpa i sofrir calladament el càstig. Josep Mª López Pico, com molts de la seva generació i situació, n’esperaven molt del franquisme: la pau, l’ordre, el restabliment d’uns valors catòlics i també el respecte a la llengua catalana. Tanmateix, al cap de pocs mesos, percep que aquell ordre victoriós (...) no és ben bé el que esperava. (...) Allò que l’acaba

d'allunyar del franquisme és la qüestió de la llengua. (...) Malgrat totes les filigranes que fa per comprendre el franquisme, Josep Mª López Picó acaba per veure com els catalans – fins i tot els que estaven disposats a expiar una culpa- queden exclosos de la nova Espanya, una Espanya que no admet Catalunya. No trigarà a parlar de l'ocupant. (Pp. 11-12)

El Marlès ja parla, en una poesia d'abans de la guerra, del clima d'odi que la va ajudar a desencadenar. És el poema “Primavera” d' Elegies que, després d'enaltir el joïós esclat primaveral, en contrast, afegeix:

*Jo, mentrestant, preveig, pertot els tentacles de l'odi
agressiu, puixant, pèrfid, tenaç, torbador,
que, retrunyint, bruscament trenca el repòs de la nit.* (I, p. 85)

Mossèn Sanabre, com sabeu, no sols ens va deixar un valuosíssim arxiu sobre la nostra parròquia, que el Joan Vilaseca va desentrellant, sinó que és el màxim especialista en la persecució religiosa d'aquell període. Ell i el Marlès, m'explicava el seu fill, van intentar fugir a França. Ho aconseguí en el segon intent i llavors li oferiren o bé d'anar al camp de concentració o anar a lluitar amb els nacionals. Es va allistar a l'exèrcit de Franco i serví a Guadalajara, a artilleria, bastant allunyat del front. D'això no en parla en les seves memòries.

Des d'allí enyora el seu país i l'estimada:

*fins dels pares i dels germans,
trist, ignoro la sort, entre muntanyes sol,* (II, p. 40)

Els poemes d'aquesta part, sense títols, escrits en llargs versos clàssics, són una mica feixugosos. Els del següent capítol, *La Guerra*, están escrits en vers lliure, que ell en deia polimètrics. Uns i altres, com també els de Nostàlgies del retorn, no em semblen de lo millor de la seva poesia, com ell mateix reconeix quan diu a les seves memòries que són “versos de poc valor literari.” (E., p. 40)

En el poema “El front” contempla “l'estel del vespre”, pensant que la seva estimada:

*(...) també el contemples des de la teva soledat,
mentre el silenci vetlla sobre les trinxeres
em plau copsà' en els guspireigs
missatges del teu cor.* (II, p. 54)

Acaba la secció amb “Quatre elegies”. En la primera, dedicada a Bertran i Oriola i Sànchez-Juan, des de la llunyania, recorda:

*(...) el matí del diumenge,
la llar de l'amic,
on, amb recòndit misteri de cenacle,
ens sadollava el conhort baixat del cel.* (II, p. 56)

Es refereix a l'assistència a la missa clandestina que alguns diumenges presidia el jesuïta P. Bassols, al començament de la guerra.

En les altres tres elegies parla de l'enyor dels pares, de la seva promesa i de Tarragona.

El següent llibre, Nostàlgies del retorn (1939-46), que també està escrit en versos polimètrics, després de cites bíbliques, l'encapçala amb les punyents preguntes retòriques d'aquest poema:

Per què lluitaren els valents?

Crits de buidor.

*Passen –sonora, sorda-
la victòria i la pau.*

*Odi, misèria,
amortallen inútils sacrificis.*

Per què moriren els valents? (II, p. 75)

Observeu la coincidència de pensament amb el què dèiem de López Picó. Diu a la fi d'un poema dedicat al cardenal Vidal i Barraquer:

Fruint la pau il·lusòria, (...)

malversem un tresor de sofriments.

Senyor, perquè odiàvem,

ens colpíreu amb els ultratges de la guerra,

i, com abans, els nostres cors són buits d'amor. (II, p. 88)

D'aquest llibret destacaria els lleugers i esperançats romanços que comencen “Avui el cel és d'un blau...” i “Fa vuit anys que la tardor...”.

El darrer recull, Les veus del silenci, és un aplec miscel·lani, amb poemes motivats per diferents fets del seu entorn i on hi ha breus poemets que evoquen les poètiques reflexions de R. Tagore, com aquest, “Missatge”, dedicat a la seva filla:

MISSATGE

Déu ens parla en l'esguard somrient dels infants

quan l'àngel del repòs els vetlla els somnis. (II, p. 108)

O aquest altre, “Presència”:

PRESENCIA

*L'orgull cerca Déu
a la inescrutable llunyania.
La senzillesa el troba en una gota d'aigua.* (II, p. 102)

Per acabar amb aquest llibre, que inclou un poema titulat “Insatisfet” que em dedica, llegirem la “Petita atzavara vora el mar”, amb l’estructura d’un haikú:

PETITA ATZAVARA COLLIDA VORA EL MAR

*Record salobre d'un lluminós matí!
Petita atzavara de flor vermellenca.
Fanalet de la nit!* (II, p. 111)

Entre els anys 1967 i 1977, fruit de múltiples lectures de gent compromesa en la lluita per la justícia (19) i de les exigències del seu esperit cristià, escriu el que qualifica de “poesia de denuncia, de protesta, d’esperança en un món millor”, “aspectes diversos del pecat comú de no voler estimar.” (E, p.44) El resultat és el llibre **Meditacions**.

Després d’ensenyar-lo a son germà i a d’altres com jo, que més aviat li donàrem opinions negatives, (20) el Ros i Artigues l’animà a publicar-lo.

A l’Editorial Claret no li volgueren publicar i ho feu, com sempre, pel seu compte, al taller que tenien les benedictines al carrer Anglès.

Bé, jo pensó que el Josep M^a segueix l’empremta de , posem per cas, un Neruda, un Alberti, un Miguel Hernández, que també es sentiren obligats a posar la seva poesia al servei del poble oprimat però ho fa en un to alligador, meditatiu, sense la potencia de la ironia d’Alberti o les potents enumeracions hiperbòliques d’un Miguel Hernández o Neruda sinó en un to molt més planer. I això fa que jo pensi que no és bona poesia. No per emprar el vers lliure, ni per les seves idees, que comparteixo en la major part.

El Josep M^a, des del primer poema, denuncia que:

*Domina el caprici del ric
sobre el dret del pobre.
Sords i cecs, endurim les entranyes*

*ignorant el vexat,
negligent el desvalgut.*

*La sang dels homes,
espargida follament,
clama al cel des de l'asfalt. (M, p. 31)*

Com un profeta bíblic, clama contra els assassins de Luter King, un nou Crist, negre, contra els que menyspreen els pobles emmordaçant llengües i aniquilant races, contra la marginació de les dones, contra la cursa d'armes, la pena de mort o les centrals nuclears. Denuncia també els experiments amb fetus vius i els avortaments. Sovint el poema adquireix de to de pregària, de prec dramàtic a Déu. Jo li havia deixat el llibre Pregàries de Michel Quoist i crec que aquestes influïren molt en les del Marlès.

En llegirem un de breu, adreçat a Crist:

COVARDIA

*Mestre,
tot proclamant la vostra fidelitat,
recelem de Vós.
Ens feu por,
teniu paraules dures,
exigències incòmodes,
absurdes.
I nosaltres voldríem ser bons
regaladament. (M, p. 32)*

Per això clama contra la comercialització del Nadal en uns versos que acaben:

*Unes monedes, un present,
posaran sordina al plany de l'indigent.
I, sentint-nos bons,
besarem devots
la imatge de guix o de fusta
que no suscita destrets. (M, p. 36)*

Versos que ens recorden els del "Nadal" de Salvat Papasseit. Curiosament, després d'escriure això, he recordat que m'havia enviat alguns poemes d'aquest llibre. He trobat aquest poema entre ells i, a més d'algunes variacions, l'encapçalan una cita d'Orígenes i una altra, esclar, del Salvat: "Demà posats a taula oblidarem els

pobres”, que suprimeix en la versió definitiva, igual que elimina altres epígrafs d’altres poemes i en varia text i títols. (21)

Conclou un altre poema:

*Cerquem Déu a la llum en climes triomfals,
i potsé’ ens espera en la foscor,
a la nostra vall petita quan el sol és post.* (M, p.43)

que ens recorda Tagore.

Si tingués que salvar algun poema, escolliria “Venien del Sud”, per la humana descripció dels immigrants i les contundents moralitats amb què acaben alguns poemes, com aquestes:

*Per l’edicte de Milà,
l’Església de Crist
deixà de ser pobra;
paradoxalment,
deixà de ser lliure.* (M, p. 48)

*Des de les piràmides antigues
fins als monuments a la Llibertat,
les proeses dels homes sorgiren
del dolor i la sang dels esclaus.* (M, p. 46)

En canvi, crec que desmereixen molt de la resta de la seva obra poemes com “Funcionaris”, “Sexualitat” o “Captivament indegut”, que es posa amb els conills o els gossos incontrolats.

En fi, com ell mateix reconeix a la presentació, es tracta de “poesia en sentit ampli”, “un gènere que potser n’estableix el límit”, i que ens mostra un poeta ideològicament més obert fruit d’una sèrie de lectures que per ell devien ser una descoberta.

Precedeix el llibre una disertació sobre *Temes de versificació* i, cap al final, inclou dos poemes dedicats al traspàs de la seva dona que no tenen res a veure amb la seva temàtica. Un d’ells, “Inscripció” diu que és una variant d’un poema de Quasimodo, encara que el seu és molt diferent del d’aquest poeta italià.(22)

Seré breu al parlar del darrer llibre de poesia pròpia del Marlès, **Estances d’amor** (1991) perquè ja en diré quelcom més en abordar el tema de la mort. És un “quadern heterogeni”, com ell mateix el qualifica i recull escrits no publicats que diu que li

han semblat aprofitables, com el delicat “Capvespre vora el mar”, datat a Berà l’any 34, o aquesta “Canço de primavera”, datada a Bonastre el 59:

CANÇÓ DE PRIMAVERA

*Al sol de la primavera
brulla l’herba del camí.*

*S’esvaniren les glaçades,
les pomeres han florit
i la solana es guarnia
amb la grogor dels jonquills.
Allerat, a la muntanya,
el cucut avia el crit.*

*Quin esclat de primavera
les ribasses del camí!*

*Ara el caliu de les roses
assuaveix els jardins
i l’aigua es torna més clara
i l’aire esdevé subtil:
el cel és blau d’orenetes,
el mar és verd de dofins.*

*Fremia la primavera
a cada tomb del camí. (III, pp. 13-14)*

Hi trobem també un llarg poema que descriu “La cova roja”, una de les propietats de la família que entre oliveres, garrofers i una figuera hi tenia “una barraca de caires desiguals” i un forn de calç.

Precedida per una cita de Petrarca, ve la part central del llibre, amb vuit poemes dedicats al traspàs de la seva esposa, dos dels quals ja s’inclouen en M.

En ells, l’esclat de la primavera contrasta amb el seu dolor i vol estar sol:

*M’abelleix la solitud,
és la membrança l’únic bé que em resta
i t’endevino omplint el meu silenci,
que malden per esbargir. (III, p. 24)*

Entre els escrits posteriors hi trobem poemes que s'inclogueren en antologies literàries dedicades a Santes Creus o a la Mare de Déu de Montserrat, amb un "Himne" de severs metres clàssics i els "Goigs a Santa Maria Magdalena, patrona de la parròquia i el poble de Bonastre" (1985), molt més macos que els antics i que li canteu el dia de la patrona. Per cert, a mi me'ls va enviar per carta i acabo de comprovar que, per variar, difereixen dels impresos. (23)

Segueixen unes versions del castellà del seu amic Pere Casaldàliga, un poemeta del francès Edmond Haracourt, l'Himne al cant del Gall, que inclourà en la seva versió de Prudenci, un de l'anglès d'Edgar Allan Poe (qui ho havia de suposar d'ell, un petit himne dedicat a la Verge) i dos del seu estimat italià Leopardi de qui pensava traduir més coses.

El llibre inclou un llarg apèndix, *Qüestions de mètrica*, que, com direm, n'hi ha per treure's el barret davant aquesta lliçó magistral com la qualifica el Joan Vilaseca.

Passem a parlar dels seus dos llibres de traduccions. A l'hora d'abordar-les, hem de fer menció del seu absolut domini de la versificació grecolatina que exposa en *Temes de versificació* de M i, sobretot, en el seu assaig magistral, l'apèndix *Qüestions de mètrica* que afegeix al llibre *Estances d'amor*. No crec que hi hagi cap poeta català que sigui capaç no ja dic de dominar sinó tan sols d'entendre les complicadíssimes disquisicions que fa el Marquè de Villars parlant dels versos greco-llatins. No només copia del seu mestre, el canonge Dr. Josep M. Llovera, com afirma modestament, sinó que cita una vintena de tractats teòrics de diferents especialistes europeus i els discuteix. La seva erudició és aclaparadora. Us en llegiré un fragment significatiu:

Això succeeix en la clàusula dàctil-trocaic, que conforma el vers adònic, i els dos peus finals de l'hexàmetre i del tetràmetre dactílic; la mateixa clàusula plasma sintònicament, moltes vegades, el segon i tercer peu de ferecracià i la segona dipòdia del paremiac. (...)
(III, p. 67)

¿Vosaltres heu entès quelcom? Jo, ben poca cosa, per això no en parlaré, però deixeu-me explicar les beceroles de la qüestió, ja que tant els poemes traduïts de Hölderlin com de Prudenci es basen en això.

En grec i en llatí els versos están dividits en peus mètrics, una seqüència de síl·labes llargues (-) i breus (U).

Els principals peus són els següents:

amfíbrac: U-U
anapest: UU-
dàctil: -UU
espondeu: - -

iambe: U –

troqueu: -U

La combinació d'ells, amb infinites variants, formen els versos clàssics.

En les llengües modernes s'ha acostumat a identificar les síl·labes llargues amb les tòniques i les breus amb les àtones, donant lloc a diferents ritmes. Així, per exemple, l'amfibrac, en Rubén Darío: (24)

Ya pasan debajo los arcos ornados de blancas Minervas y Martes

U - U / U - U / U - U / U - U / U - U / U - U / U - U

(Aquí faig una demostració d'un d'aquests ritmes preguntant a qualsevol espectador en quin ritme vol que li parli.)

Bé, doncs, la valuosa tasca del Marlès, a l'hora de traduir "L'Arxipèlag" i altres poemes de **Hölderlin** és de fer-ho en hexàmetres, tal com va fer, més o menys, el gran poeta alemany.

L'hexàmetre, segons el mateix Marlès, "consta de quatre dàctils substituïbles per espondaics, un dàctil insubstituïble i un trocaic, o un espondaic amb ictus a la primera síl·laba." (III, p. 70):

-UU/-UU/-UU/-UU // -UU –U
- - / - - / - - / - - // ' - -

Resumiré qui era Hölderlin. Nat el 1770 a la regió de Suàbia, es va educar en un ambient religiós protestant, de tendència mística.

La seva poesia exalta la llibertat i el geni. Somiava en el ressorgiment de l'art i de la civilització gregues, entès com una felicitat harmoniosa entre poble, natura i divinitat, reflectida en la novel·la Hiperion.

Gràcies a Hegel, va entrar com a preceptor dels fills del banquer Gontard a Francfort del Main i allí s'enamorà perdudament de la mare d'aquests nens, Suzette Gontard (Diotima). (25) Forçat a deixar Francfort, en descobrir-se la seva relació amb Suzette, vagareja per diferents ciutats. El record de Diotima no el deixa i cerca consol en la participació en la vida de la natura, mitificant-la com a profeta i missatger. Escriu les Odes, les Elegies i els Himnes, tot plegat, un lament per la vida en un món abandonat pels déus i el desig de què torni un nou dia. De 1801 a 1802 viu com a preceptor a Burdeos, abans que l'any següent comencessin a manifestar-se els símptomes de la bogeria, potser influïda per la mort de la seva estimada, que l'acompanyaria fins a la seva mort el 1843.

El Valverde considera com a peces més importants, escrites en l'equivalència del díptic clàssic les "Queixes de Menó per Diotima" i el llarg poema "L'Arxipèlag". La primera, en nou parts, és el lament de l'enamorat per la seva estimada morta i el desig de retrobar-la en la suprema esfera.

De “L’Arxipèlag” ,diu, “queda seguramente como la pieza suprema de Hölderlin. Es la evocación de una Grecia ideal como símbolo central de su anhelo lírico, pero con una plasticidad imaginativa poco frecuente en el poeta. La belleza de este vasto poema tiene mucho de clásico en el tono y en el cincelamiento; pero, a la vez, está traspasada en su conjunto por una luz emotiva que irrealiza esta Grecia soñada.” (26)

El Marlès explica a les seves memòries: “Mogut per l’enyorança de l’esposa, volia traduir els “Planys de Menó per Diòtima” de Hölderlin, per tal de poder-los llegir amb més facilitat. (...)

Quan els havia enllestit no pensava publicar-los ni traduir res més d’aquell autor. Aquells versos potser eren fruit d’una relació il·lícita i no em semblava ètic. Només me’n serviria com a lectura personal.”

Diu Marlès: “és un autor pel qual sempre he tingut predilecció. M’havia identificat amb el seu temperament elegíac, però esperançat.”

Li cridà l’atenció la lectura de “L’Arxipèlag” i en ell hi veié la lluita de la barbàrie iconoclasta i salvatge dels turcs contra la civilitzada Grècia.

Fent un incís, no és estrany que en l’*intermezzo* del concert d’homenatge a les víctimes de 1714, el Pere Arquillué llegís un fragment de “L’Arxipèlag” (versos 242-277),(27) en versió d’Aina Vega, que parlen de l’esforç de tot un poble que espera el dia en què, amb alegria, els temps nous guiïn cap a la llibertat. La ressenya del concert i aquest fragment que es va llegir els podeu trobar a Internet.

Tornant al Marlès, continua explicant: “Tot això i el fet que no existís traduït al català, m’impulsà a fer-ho. Vaig traduir “L’Arxipèlag” i quatre llargues elegies. Tant com podia, procurava no forçar el llenguatge i diversificar el ritme dels hexàmetres i dels díctics elegíacs i, a la vegada fóra un homenatge al Dr. Llovera. Els seus fatigs no foren en va. Llavors ja tenia interès en publicar-ho.

Amb el temps, superats aquests escrúpols i fent una tria de poemes lírics, els hi vaig afegir. La majoria eren en estrofes alcaiques i asclepiades III, que junt amb el traduït abans, formaven un aplec de 1501 versos” (E, pp. 48-49)

I ara comença el via-crucis per diferents editorials que rebutjaven o ralenties la seva publicació: Edicions 62, Curial, Columna, Eumo Editorial, que la publicà a la revista *Reduccions* (i que podeu trobar a Internet amb el text bilingüe, encara que no és el publicat definitivament) (28) Per mitjà del Josep Poca, que treballava a l’Editorial Empúries, el seu editor, l’Ignasi Riera havia decidit publicar-ho però “un dia ho va ensenyar a en Feliu Formosa (...) i aquell li aconsellà de no fer-ho. Li va dir que estava traduït en un llenguatge arcaic. A en Poca li semblava que estava interpretat en un llenguatge molt ric i comptava que en Formosa ho deia perquè volia escriure alguna cosa ell.” (E, p. 50)

En efecte, el F. Formosa estava preparant l’edició d’una antologia de poesia alemanya que inclogué set dels poemes traduïts pel Marlès. (29) ¿Tenia raó el Feliu

Formosa? Sí, però... Llegirem una traducció del Marlès i la compararem amb la del F. Formosa:

LA PÀTRIA

*Content, regressa el nauta, pel riu calmat,
venint de llunyes illes on féu el guany;
així, també, jo tornaria
si collportés tant profit com pena.*

*Riberes estimades que em vau guardar,
guariu les meves cuites, ¿em prometeu,
arbredes de la juvenesa,
altra vegada el repòs, quan torni?*

*Al rierol frescal on seguia el joc
de l'ola, al riu on veia les naus passar,
allí, aviat, seré; prop vostre,
cares muntanyes que em protegíreu.*

*Fronteres venerades, materna llar
i estretes amoroses de germanor,
no trigaré, i, agombolant-me,
com embolcat el meu cor guareixi.*

*M'haveu restat fidels!, mes jo sé, jo sé
que el mal d'amor no es pot bandejar tan prest;
no hauré cançons de bres, cantades
per compassius que del pit me'l llevin.*

*Perquè d'aquells qui ens presten el foc del cel,
els déus, també ens arriba un sagrat dolor;
que resti així. Fill de la terra,
per a l'amor, per a la sofrença.*

Ficsem-nos només en el ritme dels dos primers versos de les dues traduccions.
Diu Marlès:

Contént, regréssael náuta, pel ríu calmát
venínt de llúnyes ílles on féu el guány

La del F. Formosa fa:

El navegánt retórna pel ríu d'áigues tranquil·les
d'ílls llunyánes, on la collíta ha fét,

Molt més harmoniós i bonic el Marlès. Cert que fa servir bastants arcaïsmes, en front de les paraules més actuals, per no dir prosaiques, del F. Formosa.

Aparellem les d'aquest poema:

<u>Marlès</u>	<u>Formosa</u>
nauta.....	..navegant
llunyes	llunyanes
collportés.....	hagués recollit
cuites.....	penes d'amor
frescal.....	fresc
cares (estimades).....	entrañables
agombolant-me....	m'estrenyeren
embolcat.....	embenat
prest.....	aviat
hauré (tindrè).....	haurà
llevin.....	arrenquin

Jo pregunto: Si són paraules del nostre idioma tan ric, per què no les podem emprar i no contribuir al seu progressiu empobriment si no ho fem?

Bé, després de retocar la traducció, perquè el pare Lluch de l'abadia de Montserrat havia observat que, en alguns punts, s'apartava del text original, aquesta editorial montserratina la hi publicà (1988).

Diu el Marlès, satisfet: “Enllestit, el llibre em produí un gran goig. Finalment em semblava que havia fet una obra important.”

El llibre rebé molts elogis, entre d'altres del Jaume Medina, aquell expert en mètrica amb qui havia polemitzat, que el trucà per felicitar-lo i li escrigué una carta molt expressiva: “Vaig llegir la vostra ressenya a Serra d'Or, la de l'Avui i la de Joaquim Ventalló a *La Vanguardia*” (E, p. 52)

Per desgracia pel nostre poeta, onze anys més tard sortí una altra traducció de “L'Arxipèlag” i altres elegies de Hölderlin a càrrec de Jordi Llovet a Quaders Crema, molt publicitada a Internet i que, a més, va rebre, el 2000, el Premi Cavall Verd de Traducció.

En l'estudi del seu pròleg es refereix no massa elogiosament a la traducció del Marlès. Després de fer una disquisició de com ha de ser la traducció ideal d'aquests metres clàssics, diu:

“En aquest sentit seré enormement sucint. L’intent d’adaptació mètrica de les formes clàssiques per part d’altres traductors de Hölderlin, la veritat, mai no m’ha acabat de convèncer. Reconec que una colla de traductors del poeta classicoromàntic –Jaume Vidal Alcover i Josep M. Marlès, entre d’altres- van fer un lloable i notabilíssim esforç per encunyar versos hexamètrics i dístics elegíacs al més pur estil canònic, més pur i tot, de vegades, que no els aconsegueix el mateix Hölderlin, cosa que sempre pot permetre’s un traductor, (...) Però en aquests casos esmentats m’ha semblat que els traductors, per mor de fidelitat, estrafeien la prosòdia i el registre verbal de la llengua catalana força més que no ho fa el mateix autor en llengua alemanya, i que, per tant, queien en una mena d’hipercorrecció mètrica.”

I segueix argumentant de manera semblant (30) i concluent que la dosi d’estranyesa d’utor tan difícil” i “d’unes formes tan severes”(…) “ha de combinar-se, sempre que això resulti possible, amb un registre verbal i amb uns procediments que no allunyin el text del lector, sinó que l’hi aproximïn.” (31)

¿Té raó el Jordi Llovet pel que fa a la traducció del Marlès? No puc opinar perquè desconec l’alemany però m’atreviria a dir que una mica sí. Crec que és bastant difícil seguir aquests llargs versos i us he de dir que els fragments que he llegit d’altres traduccions són més entenedors. ¿Això vol dir més bons, més bona traducció? No és això el que he dit.

En podríem llegir un fragment, per exemple el començament del poema, (32) i jutjeu vosaltres mateixos. Comença la del Marlès:

L'ARXIPELAG (Trad. del Marlès)

*Tornen les grues vers tu? S'adrecen de nou els navilis
cap als ribatges teus? L'oreig desitjat, amanyaga
les quietes aigües? I el llom, els dofins, ¿assolellen
a la nova llum, atrets des del fons de l'abisme?
Jònia, refloueix? És el temps? Essent primavera,
quan el cor dels vivents es renova, i l'amor primerenca
i la memòria d'auris fets es refan en els homes,
vinc a trobar-te, ancià!, i en la teva calma et saludo.*

(...) (H, p. 61) (33)

Aquest ancià es refereix a l’arxipèlag d’illes gregues, és clar. I fa la traducció del J. Llovet:

L'ARXIPÈLAG (Trad. del Jordi Llovet)

*Tornen les grues a tu? ¿Enfilen de nou els vaixells
el camí de les ribes antigues? T'inspiren els vents favorables*

*enmig d'una ona tranquil·la? ¿Para l'esquena el dofi,
cridat des del fons de la mar on s'està, a una llum renovada?
¿Jònia floreix? ¿Potser ha arribat l'hora? Car sempre, al bon temps,
que el cor dels vivents es dilata, llavors que es desperta en els homes
l'amor primerenc i el record d'aquells temps que van ésser daurats,
jo vinc fins a tu i et saludo, vell arxipèlag en calma!*
(...) (Op. Cit.p. 47)

Potser en altres passatges sí, ⁽³⁴⁾ però aquí jo no trobo molt més difícils els versos del Marlès que els del Llovet.

Quedem-nos amb una floreta a la seva traducció que li envia el gran poeta i crític Marià Manent. Li diu en carta del 14 de maig del 1988:

“La seva versió és perfecta. Revela un extraordinari domini de la forma, una admirable sensibilitat poètica i una gran riquesa de llenguatge.” (E, p. 67)

I arribem, per fi, al darrer llibre del Marlès, la traducció de **Prudenci**.

Aureli Prudenci Climent, nascut el 348, segurament a Calahorra, fou un alt funcionari de l'administració romana, que als 57 anys va començar a escriure una sèrie de llibres apassionadament i exclusiva de temàtica cristiana. Cas únic, ja que no tenia cap participació en responsabilitats eclesiàstiques. El seu coneixement dels clàssics i de l'art de fer versos el converteixen en el primer gran poeta cristià.

A més del llibre que ha traduït el Marlès, va escriure el que alguns consideren la seva obra mestra, Peristephanon, col·lecció de dotze himnes a sants i màrtirs, molts d'ells espanyols, que descriu amb realisme les tortures rebudes per màrtirs com Santa Eulàlia de Mèrida.

Per a la literatura, és molt interessant el poema Psycomachia, o combat de l'ànima, en hexàmetres virgilians, que presenta les virtuts cristianes lluitant contra els vicis, al·legorització que fou molt admirada i imitada a l'Edat Mitjana.

De tots els seus llibres, diu el Marlès en el seu Proemi, “el **Cathemerinon Liber**, és a dir, el **Llibre Quotidià** per mi és la més suggestiva de les seves obres. Radiant d'esperança, clar i lluminós com el matí de la primera Pasqua cristiana. En ell, la llum simbolitza el bé, la gràcia; la foscor, la maldat, el caos. (...) És tot una exaltada lloança de Crist, redemptor de tota la humanitat.” (P, p. 5)

Val a dir que no pretén ser un llibre d'hores que el poeta vol introduir o imposar a la comunitat cristiana, cosa que no podia fer perquè era seglar, sinó una ordenació piadosa per al culte domèstic de la seva llar.

Molt influït per Virgili, utilitza termes de la mitologia pagana amb el propòsit d'acomodar-los al pensament cristià.

Vegem-ne uns fragments. El segon himne, "Hymnus matutinus" ("Himne matinal" comença així. (Bé, aclareixo que la traducció del Marlès no és bilingüe. El text llatí està tret d'un llibre de mitjans del s. XIX.)

*Nox et tenebrae et nubila,
Confusa mundi et turbida,
Lux intrat, albescit polus,
Christus venit: discedite.*

*Caligo terrae scinditur
Percusa solis spiculo,
Rebusque jam color redit
Vultu nitentis sideris. (...) (35)*

Aquests dímetres iàmbics el Marlès els tradueix així:

HIMNE MATINAL

*Tenebra i nit i nuvolat,
el món caòtic i confús;
irromp la llum, blanqueja el cel:
arriba el Crist, aneu-vos-en!*

*S'esquinça l'embolcall del món,
ferit per l'agulló del sol,
les coses torna a acolorir
la faç de l'astre resplendent. (P, p. 10)
(...)*

Aquest himne explica aquelles paraules profètiques d'Isaïes (Cap. LVIII, v. 10): “Orietur in tenebris lux tua”, que repeteix l'evangeli de Sant Joan (Cap I, v. 5): “Lux in tenebris lucet.”

Les paraules “nox, tenebrae, lux” s'han d'entendre a la vegada en sentit literal i en l'espiritual.

Dos d'aquests himnes són emprats encara per la litúrgia cristiana. El d'Epifania i l'“Hymnus de miraculis Christi” que el Marlès tradueix per “Himne de cada hora” sobretot el fragment que fa:

*Corde natus ex Parentis, ante mundi exordium,
Alpha et Ω cognominatur, ipse fons et clausula,
Omnium quae sunt, fuerunt, quaeque post future sunt
Terra, coelum, fossa ponti, trina rerum machine,
Quaeque in his vigent sub alto solis et lunae globo. (Op. cit. p. 178)*

El Marlès conserva els originals tetràmetres trocaics catalèctics ⁽³⁶⁾ en la seva traducció del fragment que fa:

(...)

*Nat del cor mateix del Pare abans d'iniciar-se el món,
nomenat l'alfa i l'omega, i és la font i el terme de
tot allò existent i que ha estat i que serà en el temps futur.*

*Ell manà, i el món es feu; parlà i es feren terra, cel
i el fossar del mar; la màquina de les tres realitats;
tot allò que viu davall la lluna i el baló del sol (P, p. 44)*

(...)

El fragment està ple d'al·lusions bíbliques ⁽³⁷⁾ i, quan parla de la triple màquina del món, es refereix a la terra, el cel i el mar.

L'himne acaba amb un final apoteòsic:

*Te senes, et te juvenus, parvulorum te chorus,
Turba matrum virginumque, simplices puellulae,
Voce concordēs pudicis perstrepat concertibus.*

*Fluminum lapsus et undae, littorum crepidines,
Imber, aestus, nix, pruina, silva et aura, nox, dies,*

Omnibus te concelebrent saeculorum saeculis.

Que la traducció del Josep M^a fa:

(...)

Vells i joves, cors d'infants, la multitud de mares, de verges, de les jovenetes candoroses; amb l'acord de llurs veus, t'exaltin les seràfiques cantúries.

Que l'escolament dels rius, i de la platja els clapoteigs, pluja, neu i gel, calor; el bosc, el vent, la nit i el jorn, et celebrin juntament per tots els segles que vindran! (P, p.47)

Després de l'infructuós intent de què li publicàs l'Abadia de Montserrat, l'Editorial Claret li ho publicà i rebé comentaris elogiosos a *Serra d'Or* d'Albert Manent i de poetes amics com **Mn. Pere Ribot** i del bisbe **Casaldàliga** que, en carta, li diu: “una traducció feliç: un català que jo envejo, una fidelitat capaç de semblar original, un ritme perfecte.” (E, p. 54)

Després d'això, als 82 anys i una mica cansat, encara pensava traduir l'obra de Leopardi però diu: “vaig recapacitar a temps, decidint no escriure més i així evitar la temptació de publicar-ho. Des de llavors m'hi he esforçat.” (E, p. 54)

IV

Arribem a la darrera part d'aquesta exposició resumint alguns temes de la poesia del nostre poeta. I comencem per l' **amor**.

Diu el Marlès: “Jo que faig versos només per amor” (M, p. 77) De debò és l'amor un tema important de la seva poesia? I de quin amor estem parlant? Perquè és curiós que el primer que corregeix de RP per a la segona edició, és posar en minúscula aquesta paraula que el seu amic havia escrit en majúscula: “fugides de l'amor / que del teu pas s'oculta.”

En aquests dos versos, crec que el poeta amic posa el dit a la llaga que provoca bona part dels primers poemes del Marlès, dedicats a una misteriosa Dèlia. D'ella diu en “Afany”:

*El teu record m'intriga i em segueix
àvidament els passos nit i dia.* (I,p. 37)

I a “Visió” podem entreveure el seu problema:

*Jo cercava la teva mirada
però més l'apartaves de mi.
Adés tènuaument, dibuixaves
al teu llavi, migrat, un somrís. (I, p. 37)*

Quan semblava que minvava aquest neguit, a l'altre llibre, Mites, torna a aparèixer:

*Per què revens, inquietant joguina,
a profanà' el silenci més i més?
Aquest retorn em lliga i m'enverina. (I, p. 63)*

Res sabem d'aquesta relació, com hem dit, però queda el record, l'inquietant visió, equiparable a la d'algunes rimes de Bécquer. (38)

Un altre nom misterios apareix en la poesia del tercer llibre, Elegies, escrit entre 1934 i 1935, Cíntia. Evidentment, la cita llatina de Properci (39), al·ludint a la seva estimada Cynthia, ens fa sospitar que hi pot haver alguna semblança entre la noia del jove poeta enamorat i aquella noia rossa, de pell bruna, que feia anar de corcoll al gran poeta llatí i que canta en la major part dels seus versos. Al "Sonet tardoral" es pregunta:

*I tu, fidel, t'has recordat de mi
o indiferent et vinclarà el destí,
lleu visió marcida en els meus versos? (I, p.95)*

Una figura que:

*a la buidor t'has esvanit lleugera
(frisança inútil, càndida fal·lera)
fugint entre les ombres del meu pas?*

A "Intriga" es fa una altra pregunta:

*¿Quina folla venjança amaga el teu cor, quan defuges
tan amatent el meu pas?*

Encara que ell, assedegat, la veu com l'aigua clara de la Font, sembla que s'allunyi d'ell. En ella va pressentir "la resplandó' inefable de l'aurora". Però no està segur de la seva resposta. Diu:

*Et sento prop i a l'hora ets allunyada
i la recança ha esdevingut punyent.*

Finalment, en l'apartat Cíntia (represa) sembla que la incògnita es desvetlla favorablement:

*Oblidarem les tristes visions,
i el con em revindrà dolç de cançons
com l'oratjol que fan sonor les canyes.*

I encara:

*Quan te'm repengis confiada al braç
el somni reviurà amb nova fortuna
i tot se'ns farà tendre i lleu el pas
talment amorisit de blanca lluna. (I, p. 110)*

Donat que la seva dona la va conèixer abans de la guerra, potser cap al 32 o 33, podem aventurar que aquesta Cíntia segurament és ella, encara que el devia fer guar una mica.

En els versos del temps de guerra, la recorda constantment:

*Estimada, avui que és festa,
és més viva l'enyorança, diu, però
l'espera finirà
un matí de seda i nacre.
No encetaran més el pit
les pinces de l'enyorança
i la flor de l'amatller
farà suau la hivernada.
Tu seràs un raig de sol
sobre les terres glaçades.*

I quan arriba el bon temps, proclama:

*La primavera es deleix per ofrenar-te
la seva blanca flonjor perfumada. (II, p. 94)*

En fi, no és el Marlès un gran poeta amorós, encara que la fidelitat i l'amor a la seva esposa, Purificació, a qui nosaltres dèiem la Candelària, romandrà inalterables fins a la seva mort com mostra el cicle poètic dedicat al seu dol. Llegirem el poema que resumeix aquesta història amorosa:

SÍNTESI

*En temps llunyans, quan m'esplaiava en mites,
i fluctuava entre l'anhel i el somni,
creava ficcions en els meus versos.
Després es feu real el meu "Auguri".
Graciat amb el gaudi d'estimar-te,
vingué llavors la plenitud dels dies;
vas impregnar del tot la vida meva.
Passàrem alegries i tristeses
i sempre, entre tots dos, vam compartir-les.
Però un dia es trencava aquell goig nostre:
consirora, et dolies de deixar-me;
m'havies de di' encara moltes coses.
Mes ara sembles lluny i em protegeixes;
el teu conhort de ben aprop m'arriba.
Mentrestant, visc només per recordar-te,
zelós perquè l'oblit no m'arrabassi
la munió d'aquells espais feliços
preservats fidelment fins que et retrobi. (III, p. 36)*

Un altre tema de la poesia del Marlès, com de la majoria de poetes, és la **mort**.

Dedica poemes a la mort del pare, associada al record del “pins, les oliveres / i el mallol que plantàrem junts” (II, p. 89), a la del Dr. Josep Mª Llovera, evocant el que suposà per ell “l’esvaniment d’un enfilall de somnis.” (II, p. 109). Parla de la mort d’un jove a qui ara veu com un “alleugerit ocell” (I, p.48) i la d’una adolescent minusvàlida a qui el traspàs suposa el desfer-se “de tot el que lligava”, cobrant “la subtileza d’un alè.” (III, p.15) I “Recordant la mort d’un infant”, l’associa a una “olor de rosa” (que) “se n’és anada” (I, p. 60) Ara em ve a la memòria aquell vers de Maragall en parlar de la mort d’un jove que diu: “Mort, i que n’ets d’abellidora!”

A LA MORT

*Malignament en tu s'esplaià
el pensament que es fa covard.
Oh mort, que jugues amb l'atzar,
el teu alè ja no m'esglaià!*

*Et veig llunyana, diminuta,
rondant el terme del tragí.
Potsé' amagada a mig camí
sotges la indefinida ruta.*

*i, com un lladre, armada esperes
-inopinada en un revolt-
arrabassar l'immens estol
d'il·lusions i de quimeres. (I, p.49)*

Si aquest poema ens recorda Manrique, per qui la mort és “la celada en que caemos”, el següent ens evoca l’amigable familiaritat amb la mort de la qual parlava el Martí i Pol (“De vagades la Mort i jo som u...”). Pel Marlès la mort és “la bona fada que li compta els dies (I, p. 102), una mort “benigna” a qui confessa:

*Ets tu només qui m'has restat Fidel
i confiada m'has seguit la passa
i pels camins del més destí rebel
governaràs la meva empenta escassa. (I, p. 67)*

A més, esclar, de l'esclat de la mort que hem vist plasmat en els poemes de la guerra civil, com hem dit, el gruix dels poemes d'Estances d'amor están dedicats a la mort de la seva esposa. Foren per ell:

*Dies torturats, nits d'engelosiment,
insalvables barreres.
D'estimar tant, se t'esberlava el cor. (III, p. 21)*

La recorda i enyora “recobrant la cambra comuna” on “tot era igual, semblava que tu hi fossis” (III, p. 23) i resseguint “els llocs que coneixies:

*la terra assedegada,
la font, gairebé silenciosa,
els romanills esgrogueïts del muntijol...”*

En fi, “els indrets que estimaves.”

Vinculat, sovint, amb la temàtica amorosa, en la poesia del Marlès hi trobem un tercer tema del qual m'agradaria parlar, el de la **Natura** i, més en concret, la de Bonastre.

Si les terres de Sòria tenen el seu poeta, Machado, Roda de Ter el Martí i Pol i a l'Arenys tenen l'Espriu, a Bonastre tenim el nostre poeta: el Josep Mª Marlès.

En la seva obra trobem poemes dedicats a l'entorn del poble: al Sant Crist de Salomó, a Santes Creus, a Sant Antoni d'Albinyana, al Montmell, d'on venen els seus avantpassats... Cita Vilardida, Vespella, Tarragona, les hortes de Montferri, el riu Gaià, l'arc de Berà...

La seva poesia es fa ressò de fets tràgics ocorreguts al poble, com les morts pels "tractors capgirats" (M, p.75), els incendis que han cremat els seus boscos o les persistents sequeres que tenen assedegats els conreus (II, p. 109), però també de fets més alegres com l'embelliment del Sagrat (II, p. 103), les caramelles (II, p. 117) o els goigs que es canten a la seva patrona.

La flora i la fauna del poble, sobretot els seus ocells, hi són omnipresents. He anotat més de trenta arbres diferents, tant del bosc (com pins, alzines, roures, etc.) com altres (xiprers, xops, pollancs, albers...), sobretot fruiters: pereres, cirerers, pruneres, pomeres, codonyers, figueres, avellaners i, sobretot, els ametllers, els garrofers i les oliveres.

Més rica encara és la nòmina de l'"ocellada", de "moixons" que hi surten, on no hi manquen rossinyols, oronells, tords, merles, caderners, perdius, pinsans, garces, picots, cucuts, cogullades, gafarrons i, sobretot, les orenetes, com a metonímia de l'arribada del bon temps i de la benignitat de la vida. I us cito de memòria un poemeta d'un sol vers que fa:

Les orenetes saben el teu nom.

Allunyat, en temps de guerra, del seu poble, exclama:

*Ah, com enyoro els aires del meu país,
els garrofers davant la verdor del mar,
extenses vinyes abrandades
entre la pau de les oliveres (II, 38)*

I, en diferents poemes, parla de l'efecte apaivagador del seu esperit que suposa el contacte amb la terra. Així, a "Retorn"

*Ara seguint fressats, coneguts, viaranys de la terra,
oblidaré el feixuc neguit que malmena la vida.
Avellaners, al barranc, ombregen el dring de les aigües*

i pels camps daurats, reposen segades les meses.

(...)

Ja s'acosta la festa major, l'esclat de les gralles

i el vibrant repic de campanes en aire de joia. (I, p. 89)

I a “Vesprada”, dedicat a Mn. Sanabre:

Contemplo igual el llom de l'Aubadar;

la remor del torrent omple el silenci.

Que acaba dient:

Oblidaré benignament el dol

copsant la flor del magraner salvatge. (I, p. 90)

La vinculació al paisatge del poble treu cap fins i tot en els “Goigs a Santa Magdalena”:

Amb la roentor del dia,

quan l'estiu es fa daurat,

la vidalba refloria.

El raïm és verolat.

Us digneu cada any venir

-temps de l'avellana plena!

Gloriosa Magdalena

ensenyeu-nos el camí. (III, p. 42)

Viu, viviu, en una terra que amaga “vestigis del passat”, (recordó que un dia, a casa, seva em va ensenyar una destrat neolítica), que ell voldria desentrellar, i que conserva un misterios caliu:

És el caliu que les espigues daura

i el raïm dolç fa negrejà' a les comes

i envigoreix l'acollidora alzina

d'ombra manyaga. (I, p. 32)

La mateixa sensació que té quan contempla, en tornar de la guerra, la seva propietat de “La cova roja” (III, p. 16) , molt deteriorada per l'abandó.

En canvi, l'altre terreny seu del fondo del Mercader, davant del cementiri, amb l'aigua de la mina brollant silenciosament, és evocat sovint amb complaença com en aquest poema:

TORRENT OMBRIU

Homenatge a Josep M. López-Picó

*Fondal humit, floc de verdor:
no enterboleix la teva calma
l'aigua naixent en abundor
silenciosa i platejada.*

*Lluny de gemecs, lliure de planys
brolla i s'escola cristal·lina,
el cor s'oblida dels afanys,
la pau només per companyia.*

*La merla canta, confident;
a cada brot el vent s'atura.
Blanor somorta, llum clement,
perfum de menta i goig de fulla.*

*Tremoladís, emmelangit,
del teu roser de flor salvatge,
guaita un estel quan ve la nit,
d'avellaners entre les branques.*

És el *topos* del locus amoenus de la literatura de tots els temps: un lloc de natura amable, tranquil, amb un rierol brollant, ocells cantant, floretes... on el poeta s'hi troba bé, en pau.

Havia redactat un altre apartat, parlant de dos motius molt presents a la seva poesia, la dels enigmàtics **estels** i de la maternal **lluna**, però desisteixo de copiar-lo per no allargar encara més aquesta xerrada.

Finalment, parlant de **Déu**, de religió, afegiré que, com hem vist en alguns dels seus poemes llegits, una profunda fe impregna tota la poesia del Marlès.

En carta de l'u d'octubre de 1969, el Sebastià Sánchez-Juan li escriu:

“M’ha agradat molt l’observació d’haver-hi qui pensa en cristià i escriu en pagà. Ara que, en realitat, el que sol passar és que no pensen, sinó que senten en cristià a la seva manera i fan literatura de literatura.”

No és el cas del Marlès, que pensa en cristià i escriu en cristià, pel meu gust amb massa insistència, tant en el període de poesia de guerra com en M.

Les exigències morals d’aquesta fe fan que frustrin una o més relacions amoroses a les que impregna d’angoixants escrúpols. Una fe que el reconforta i a la que demana auxili en temps de persecució i de guerra enfront de la barbàrie indiscriminada de la F.A.I. Una fe que, amb la lectura de teòlegs i poetes progressistes com Héctoc Cámara, Pere Casaldàliga o Francesc Manunta, sense creuar algunes línies vermelles com l’avortament, els experiments *in vitro* o la lliure expressió de la sexualitat, fa que es comprometi amb les causes dels oprimits en moltes de les denúncies profètiques de M. La fe que, en lloc de traduir els elegíacs Tíbul o Properci, escolleixi, entre els llatins, els exultants himnes cristians de Prudenci, enfront d’altres obres seves, per mi més interessants. La fe, en definitiva, amb la que espera retrobar-se amb la seva estimada a l’altra vida.

Per acabar, ¿com podríem resumir l’obra literària del Marlès? ¿Quin lloc ocuparia dintre de la història de la nostra poesia? ¿Podríem dir que és un poeta de primera divisió? No m’atreveria a afirmar tal cosa, però sí que es mereix un lloc, encara que fos un petit racó, en la nòmina de poetes cristians i catalanistes com Bertran i Oriola, Sánchez-Juan, Pere Ribot a Miquel Melendres. I també en la línia de poetes classicistes com el Costa i Llovera i noucentistes com López Picó.

El seu absolut domini de la versificació clàssica hauria merescut que professors com el mateix Jordi Llovet fessin menció del seu estudi (que crec que no coneixia).

El Marlès és un poeta que no va tenir sort amb la minsa difusió de les seves obres, autoeditades excepte les seves seves traduccions i la principal d’aquestes, la de Hölderlin, eclipsada per la del Jordi Llovet, un professor famós per d’altres traduccions anteriors i més fàcil de llegir que la seva. L’altra, de Prudenci, que sí que he vist que es pot comprar per Internet (6 euros) , crec que en ella pesa massa l’element religiós com per què despertí massa interès més enllà del d’alguns erudits en poesia llatina.

Marlès és un poeta que, sense abusar de figures retòriques, en les quals dominen les personificacions, demostra que, a més de composicions amb metres clàssics, també sap fer bons sonets, lleugers romanços i imitacions de poesia oriental.

D’ell, a Internet, només he trobat la breu biografia escrita pel Joan Vilaseca i la penúltima traducció de “L’Arxipelag” de la revista *Reduccions*. Espero que aquesta conferència, de la qual només he llegit una part, ajudi a fer-lo més conegut en el món de les lletres.

Jo em comprometo també a parlar amb un amic, el Sam Abrams, catedràtic de la Universitat, amb qui coincidim donant classes a l'Escola d'Estiu del Col·legi de Llicenciats, encoratjant-lo a que encarregui a algun dels seus alumnes fer una tesi sobre el nostre poeta. Per a la qual cosa, tots aquests textos que ell em va lliurar els deixo jo a l'arxiu que pugui tenir l'Ajuntament per tal que puguin ser consultats pel qui la faci.

I això és tot, i perdoneu perquè potser ha sigut massa.

Josep Mercadé Riambau

Bonastre 23 d'abril de 2016

1) Joan Vilaseca i Figueras, Quan va néixer el primer estel. Josep Mª Marlès i Bacardit (1912-2011), Dipòsit legal: B-26.849-2011, Imprès a Romanyà Valls S.A. (En citaré la primera part, les memòries del Marlès, amb una E).

2) Els premis Ciutat de Barcelona foren instituïts pel franquisme per commemorar l'entrada dels "nacionals" a la ciutat. De novel·la només es podien presentar en castellà però de poesia, que sempre s'ha considerat més minoritària i menys perillosa, es podien presentar obres en català. Val a dir que molts escriptors rebutjaren participar-hi.

3) Vegeu, com a mostra, l'inici del primer poema del llibre:

Soy español: todo lo hispano me afecta.

*Razas, lenguas y climas diversos no excluyen
la unidad de destino en lo inmenso y eterno.*

Soy español, cal y canto de iglesia y de castro:

soylo no tanto por serlo cuanto por vivirlo.

(...)

És una llàstima que aquest llibret pesi com una llosa sobre la resta de la seva valuosa obra poètica.

4) Totes les cartes són fotocòpies. 33 cartes (52 fulls). Van del topogràfic San C_0849 a San C_0881. Van de l'any 1943 a 1974. Quadre de classificació: Correspondència enviada. Nom: Marlès, Josep M.

5) Manuel de Montoliu i Togores (Barcelona 1877-1961) Crític i historiador de la literatura. D'ascendència tarragonina, estudià a Manresa, la carrera de Filosofia i Lletres a Barcelona i es doctorà a Madrid. Treballà com a lexicòleg a l'Institut

d'Estudis Catalans. Professor de literatura castellana a la Universitat de Barcelona durant molts anys i després exercí diferents càrrecs culturals a Tarragona. És autor de poemes i drames modernistes i, sobretot d'una extensa obra de crítica literària de caire idealista, entre elles, el Manual d'Història crítica de la literatura catalana moderna (1922) . Els seus nombrosos articles en diaris i revistes els recull en Estudis de literatura catalana. (1957-62). També feu nombroses traduccions.

6) Jaume Bofill i Ferro (1893-1968) Crític literari i poeta. Llicenciat en farmàcia i lletres. A la Fundació Bernat Metge traduí poetes grecs. Per ell, la crítica era una activitat literària, més intuïtiva que no racional.. És autor de Vint-i-cinc anys de crítica (1959), a més de la citada antologia. Deixà un extens estudi inèdit sobre els poetes catalans moderns, que ignorem si esmenta el Marlès.

7) J. Ros i Artigues (Artigas). Nat a Vilassar de Dalt (1907- Barcelona 1998). A part de teatre religiós, publicà narracions com Hong-Cong, groc oliva (1937) i els poemes postcarnerians L'oreig i la branca (1938) (De poemes seus jo n'he llegit a "La Veu de Catalunya" (21-juliol-1935). "L'Amic de les Arts" li dedicà una de les sessions i li publicà un recull dels seus poemes. També ha traduït poemes i novel·les anglesos.

8) Albert Manent, "Ramon Vilaró i "El Ventall del poeta" (1926-1932) per ajudar els presos polítics de la Dictadura", a Els Marges, Hivern, 2009, Barcelona, pp. 19-22. (Article accessible a Internet).

9) Plàcid Vidal, El convencionalisme de la vida, Fundació Vives Casajuana, Barcelona, 1972.

10) Tertúlies de Can Ramon Sastre, del taller del pintor Biosca, de la botiga de Can Vilaró, de l'Hostal del Sol i de l'Hotel Colom.

11) Explica: "Vaig començar amb la llegenda de la Reina Mora de Siurana; pensava també en la del sant Crist de Salomó..." Va pensar que els buits d'aquestes llegendes exigien molta imaginació per part del poeta, cosa que diu no tenia. "Després de guardar-ho una temporada, en temps de guerra, ho vaig cremar amb moltes altres coses meves." (E., p. 26)

12) Citaré els seus llibres així: La primera edició de Records i pressentiments, (RP); el Llibre Poemes (1932-1935), que inclou: Op. 1. Records i pressentiments (1932-33)(2ª ed.), Op. 2. Mites (1933) i Op.3. Elegies (1934-35), publicat el 1979, :I; el llibre Poemes (1935-1966), que inclou Op.4. Silici, (1935-38) Op. 5. Nostàlgies del retorn (1939-46) i Op. 6. Les veus del silenci (1947-66), publicat el 1976, :II; Estances d'amor (poemes), publicat el 1991, III; Meditacions, poemes (1967-77), publicat el 1982, :M; la traducció dels poemes de Hölderlin, H; i la de Prudenci, P.

13) Recordem-ne uns fragments:

*Memorias y deseos
de cosas que no existen;
accesos de alegría,
impulsos de llorar;
(...)
Hilo de luz que en haces
los pensamientos ata;
sol que las nubes rompe
y toca en el zenít;*

Gustavo Adolfo Bécquer, Rimas y Leyendas, (Edición de Francisco López Estrada y Mª Teresa López), (Colección Austral), Ed. Espasa Calpe, Madrid, 2001, pp. 63-64.

14) Del dimarts, 23 d'abril de 1935, pag.3. L'article no apareix firmat però el Marlès diu que és de Jaume Barrera.

15) Diumenge 19 de maig de 1935, p. 5. L'article no porta el nom de l'autor però el Marlès ens diu que és de Plàcid Vidal, un dels tertulians de Can Vilaró del qual ja n'hem parlat.

16) Dissabte, 3 d'agost 1935, p. 8, en l'espai "La Vida Cultural".

17) En tres cartes diferents, el Sánchez-Juan i el Marlès, reticent a dedicar un poema a l'Esclassans, discuteixen sobre la qüestió i, a la fi, decideix otorgar-li aquest qualificatiu, no sé si massa honorable.

18) Josep Mª López Picó, *Dietari (1929-1959)*, (Edició a cura de Joan de Déu Domènech), Curial Ed.-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona 1999. El dietari manuscrit era extensíssim, unes 3.200 pàgines. No sabem si, entre les nombrosíssimes pàgines que no es van publicar hi havia alguna referència a la seva trobada amb el Marlès. En el publicat, no.

19) Ell esmenta: La Bíblia, Michel Quoist, Pere Casaldàliga, Francesc Manunta, Charles Peguy, Berthold Brecht, Miguel Hernández, Salvatore Quasimodo, Alessandro Pronzuto, Josué de Castro, Ghandi, Helder Câmara, Thomas Merthon.

20) Diu: "Un germà meu, llicenciat en lletres, discrepava dels meus conceptes; també vaig consultar a Josep Mercadé, fill de Bonastre, molt més jove que jo, catedràtic de literatura a l'Institut de Gavà i, en una molt llarga carta, m'maconsellà de no publicar-ho ja que perjudicaria la meua imatge com a poeta. No vaig acceptar el consell. Altres, als quals havia consultat, no ho trobaren tan malament però tampoc no em satisfieren." (E, p. 46) (No recordo la carta, però si sé que llavors encara no era catedràtic.) Tot i no agradar-me em dedica el llibre.

21) Aquesta tramesa del Marlès inclou nou poemes de M amb notables diferències respecte l'edició de 1982. En lloc de la cita prologal de M. Quoist n'hi ha una de S. Quasimodo; en tots els poemes ("Humanitat perversa", "Covardia", "Hem fracassat?", etc.) inclou epígrafs, suprimits en el text editat, etc. Curiosament el poema "Hem fracassat" també hi figura en castellà. Penso si no serà un que lliuraria al Sánchez-Juan per a una antologia de poetes catalans traduïts que ell preparava. Fa així:

¿HEMOS FRACASADO?
¿Hemos fracasado, Señor? ¿Somos unos vencidos?
Los hombres lo dicen, lo repiten
-hasta nuestros hijos-
con insistencia.

Danos fuerza, Señor,
para reflexionar con humildad
si no habremos sido para los más próximos
un vehículo averiado en mitad del camino.

22) És el poema "Epitafi per Bice Donetti", que evoca:

la dona emiliana que jo amava
en els anys tristos de la juvenesa

I que acaba:

aquella que mai es queixà de l'home
que aquí roman, odiat, amb els seus versos:
un altre, com n'hi ha tants, operari de somnis.

Salvatore Quasimodo, *Obra poética*, (Traducció de J. M. Bordas), Ed. Selecta, Barcelona, 1961, p. 132.

23) La segona i tercera estrofes dels Goigs, en la versió enviada per carta es resumeixen en aquesta estrofa, ben diferent:

Meresquereu, benaurada,
la lloança del Senyor:

*mai no us fou arrabassada
l'escollida part millor;
el seguíreu sens desdir
en el goig com en la pena.
Gloriosa Magdalena,
ensenyeu-nos el camí.*

24) El Marlès no atribueix el ritme amfíbrac a aquesta “Marcha triunfal” i, en canvi, sí a un sonet de Rubén que comença:
Los bárbaros, Francia, los bárbaros, cara Lucrecia.

25) Diotima (o Dòtima, segons el Marlès) és un personatge important del Banquet de Plató, que ensenya què és l'amor.
Per això escollí aquest nom Hölderlin.

26) José Mª Valverde, *Romanticismo y realismo*, a Historia de la literatura universal, Vol. 7, p. 72.

27) El que comença:

“Però ai! El nostre llinatge vaga en la nit, viu com en l'Orc (...)

I acaba:

S'arrosseguen en els record dels orgullosos diez de triomf.

En el concert, a Santa Maria del Mar, l'orquestra i el cor de Montsalvat varen interpretar *El Rèquiem en do menor* de Cherubini i la *Cinquena Simfonia* de Bethoven.

28) En l'entrada de Wikipèdia en català, sobre Hölderlin, hi ha un enllaç amb la traducció del Marlès.

29) Son: “A les parques”, “Aplaudiment dels homes”, “Cant de l'alemany”, “Heidelberg”, “La Pàtria”, “El Neckar” i “Diotima” (la versió de la qual pel Marlès és molt més llarga). Aquesta Antologia de la poesia alemanya del Feliu Formosa és el volum 32 de *Les millors obres de la literatura universal* d'Ed. 62. Barcelona, 1984, Per ser de fàcil accés no copio la versió del F. Formosa que es troba a la p. 175.

30) Continua:” És clar que la poesia –la de Hölderlin, en general, i en especial en el cas que ens ocupa-, com ja hem dit, es mou en un camp lingüístic d'articulacions, tries i flaxions, molt més enrevessades que no es presenten en la llengua de cada dia, però crec que, en cada moment de la història, un traductor ha de ser capaç d'articular, tan bé com sàpiga, l'aire de l'original amb el caire de la llengua –parlada i escrita- del seu temps. “ (*Ibidem*)

31) Friedrich Hölderlin, L'Arxipèlag. Elegies, Edició bilingüe. (Traducció i presentació de Jordi Llovet), Quaderns Crema, Barcelona, 1999, p. 38.

32) Fa el text en alemany: *Der Archipelagus*

*Kehren die Kraniche wieder zu dir? und suchen zu deinen
Ufern wieder die Schiffe den Lauf? umatmen erwünschte
Lüfte dir die beruhigte Flut? und sonnet der Delphin,
Aus der Tiefe gelockt, am neuen Lichte den Rücken?
Blüht Ionien? ist es die zeit? denn immer im Frühling,
Wenn den Lebenden sich das Herz erneut und die erste
Liebe den Menschen erwacht und goldner Zeiten Erinnerung,
Komm' ich zu dir und griiss' in deiner Stille dich, Alter!*

A: Reduccions.: revista de poesia 1986, N° 32, p. 28.

33) Friedrich Hölderlin, Poemes, (Adaptació catalana en els metres originals per Josep M. Marlès), Publicacions de l' Abadia de Montserrat, 1988.

34) Per exemple, en aquests famosos versos (129-132), que Marlès tradueix així:

*Sangonents emisaris, cadàvers, malmesos navilis,
innombrables, li duu, venjadora, l'onada enronquida,
fins al davant del tron on seu, a la tèrbola costa,
contemplant la vençó. Se l'emporta el tropell enfugint-se (...)*

I Jordi Llovet:

*Heralds tot sagnant i despulles dels homes, vaixells esventrats,
Incomptables, li envia l'onada que brama en la seva venjança
Al davant del seu tron, allà on seu, l'infeliç, a la trèmula riba,
Mirant l'escapada dels homes; i corre, ell mateix, impulsat (...)*

Hem de reconèixer que la de Jordi Llovet és més entenedora.

35) Autores selectos sagrados, cristianos y profanos (...), por D. Joaquín Espar, (Tomo Tercero), Tarragona, Imprenta de Francisco Arús, 1858, p. 174.

36) Aquest vers conté quatre mesures de dos peus cada una, menys una síl·laba, això és, vuit peus menys una síl·laba. En els impars normalment no admet sino troqueu, però en els parells reb també l'espondeu:

-u/-u/-u/-u// -u/-u/-u/u

-- -- -- -

37) Vegem-les: “Ex utero ante luciferum genui te” (Salm CIX, v. 4); “Eructavit cor meum verbum bonum” (Salm XLIV, v. 1); “Ego sum alpha et omega, initium et finis”(Apocalipsi, Cap. XXI, v.6); “Fecit caelum et terram, mare et omnia quae in eis sunt” (Salm CLXV, v. 5).

38) Per exemple, quan diu:

*Adonde quiera que la vista fijo,
torno a ver sus pupilas llamear;
mas no te encuentro a ti; que es tu mirada:
unos ojos, los tuyos, nada más.*

O bé:

*Despierta, los extremos de tu boca
pliega sonrisa leve,*

Desassossec també relacionable amb la Rima XV:

*Yo, que a tus ojos, en mi agonía,
los ojos vuelvo de noche y día;
yo, que incansable corro y demente
tras una sombra, tras la hija ardiente
de una visión.*

(De l'edició citada en la nota 13)

39) *Unde tuos primum repetam, mea Cynthia, fastus?*

Que potser podríem traduir així:

D'on em ve que abans que res, Cintia meva, persegueixi la teva altanería?

